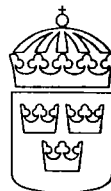

Regeringens proposition

1991/92:135

om produktansvar för skador orsakade av elektrisk ström

Prop.
1991/92:135

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 26 mars 1992

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Per Westerberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till ändringar i den s.k. ellagen. Genom ändringarna införs produktansvar för skador orsakade av elektrisk ström. Därigenom bringas svensk rätt i överensstämmelse med ett EG-direktiv från 1985.

En anpassning av svensk rätt i övrigt till detta EG-direktiv har skett genom den produktansvarslag (1992:18) som riksdagen fattade beslut om i december 1991.

De föreslagna ändringarna i ellagen ansluter nära till regleringen i produktansvarslagen. Ändringarna föreslås träda i kraft samtidigt som produktansvarslagen träder i kraft, dvs. den 1 januari 1993.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

dels att 4, 7, 8 och 11 §§ skall ha följande lydelse,

dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 4 a och 4 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

För skada, orsakad genom inverkan av elektrisk ström från anläggning, som har egen generator eller transformator, ansvare anläggningens innehavare. Har skada timat genom inverkan av elektrisk ström från anläggning, som icke har egen generator eller transformator, svare innehavaren av den anläggning, från vilken strömmen tillförts förstnämnda anläggning.

Har skadan tillkommit genom händelse av högre hand, vare anläggningens innehavare ej ansvarig för skadan, där han icke kunnat genom iakttagande av föreskrivna skyddsåtgärder avvända densamma.

Vad i första stycket sägs gäller ej skada som uppkommit inom byggnad genom inverkan av ström, vilken med en spänning av högst tvåhundra femtio volt mellan en ledare och jord eller vid icke direkt jordat system mellan två ledare tillförts förbrukningsanläggning för starkström.

Med generator eller transformator avses i denna paragraf icke apparat, som alstrar ofarlig elektrisk ström för användning i telegraf-, telefon- eller annan dylik anläggning.

Skyldighet att betala skadestånd för skada genom inverkan av elektrisk ström kan dessutom föreligga enligt 4 a §.

4 a §

Den som innehar en elektrisk anläggning med egen generator eller transformator är, om inte annat följer av 4 b §, skyldig att betala skadestånd för skada som har orsakats av en säkerhetsbrist i elektrisk ström som har satts i omlopp från anläggningen. Med säkerhetsbrist avses att den elektriska strömmen inte är så säker som skäligen kan förväntas.

Skadeståndsskyldigheten gäller för

- 1. personskada, och*
- 2. sakskada på egendom som till sin typ vanligen är avsedd för enskilt ändamål, om den skadelidande vid tiden för skadan använde egendomen huvudsakligen för sådant ändamål.*

¹Senaste lydelse 1982:487.

Avtalsvillkor som inskränker skadeståndsskyldigheten är utan verkan.

4 b §

Skadeståndsskyldig enligt 4 a § är inte den som

1. visar att han inte har satt den elektriska strömmen i omlopp i en näringsverksamhet,

2. gör sannolikt att säkerhetsbristen inte fanns när han satte den elektriska strömmen i omlopp,

3. visar att säkerhetsbristen beror på att den elektriska strömmen måste stämma överens med tvingande föreskrifter som har meddelats av en myndighet, eller

4. visar att det på grundval av det vetenskapliga och tekniska vetandet vid den tidpunkt då han satte den elektriska strömmen i omlopp inte var möjligt att upptäcka säkerhetsbristen.

7 §²

Från ersättningsskyldighet, som i 4 § sägs, vare elektrisk anläggnings innehavare fri, där den, som skadan led, genom överträdelse av gällande föreskrifter eller annan grov vårdslöshet själv vållade skadan, eller skadan var föranledd genom hans uraktlåtenhet att fullgöra honom jämlikt åtagande eller av annan grund åliggande skyldigheter emot den elektriska anläggningens ägare eller innehavare. I fråga om personskada gäller dock 6 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207).

Var ägaren av skadad egendom jämlikt åtagande eller av annan grund pliktig att vidkännas den från anläggningen härrörande faran för skada å egendom, vare ändock till ersättning berättigad, där skadan föranleddes av vårdslöshet vid anläggningens utförande eller skötsel.

I fråga om jämkning av skadestånd enligt 4 a § på grund av medvållande på den skadelidandes sida tillämpas 6 kap. 1 § skadeståndslagen.

8 §

Är innehavare av elektrisk anläggning jämlikt 4 § pliktig att utgiva skadestånd i fall, där någon ljuvit döden eller lidit kroppsskada, skall skadeståndet bestämmas enligt de i strafflagen stadgade grunder; ersättning, som i andra fall skall utgå, bestämmes rätten, efter ty för varje fall prövas skäligt.

I fråga om bestämmande av ersättning för skada enligt 4 eller 4 a § tillämpas 5 kap. skadeståndslagen (1972:207).

När ersättning för sakskada bestäms enligt 4 a § avräknas ett belopp om 3 500 kronor.

²Senaste lydelse 1975:583.

11 §³

Talan mot elektrisk anläggnings ägare eller innehavare om skadestånd enligt 4 eller 6 § skall väckas inom två år från det skadan timade. Försummas det, är rätt till talan förlorad.

Talan mot elektrisk anläggnings ägare eller innehavare om skadestånd enligt 4 eller 6 § skall väckas inom två år från det skadan timade.

Den som vill ha ersättning enligt 4 a § skall väcka talan inom tre år från det han fick eller borde ha fått kännedom om att fordringen kunde göras gällande.

Talan om ersättning enligt 4 a § måste dock väckas inom tio år från det att den som påstås vara skadeståndsskyldig satte den elektriska strömmen i omlopp.

Den som inte väcker talan i tid har inte rätt till ersättning.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
 2. De nya bestämmelserna tillämpas inte mot någon som har satt den skadevällande elektriska strömmen i omlopp före ikraftträdandet.

³ Senaste lydelse 1958:429.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 26 mars 1992.

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet P. Westerberg

Proposition om produktansvar för skador orsakade av elektrisk ström

1. Inledning

Riksdagen har i december 1991 fattat beslut om en produktansvarslag (prop.1990/91:197, LU 14, rskr. 78, SFS 1992:18). Den nya lagen, som träder i kraft den 1 januari 1993, reglerar skadeståndsansvaret när bristfälliga produkter orsakar personskador och skador på konsumentegendom. Bestämmelserna bygger på ett EG-direktiv om produktansvar från 1985 (85/374/EEC).

Enligt EG-direktivet skall elektrisk ström anses utgöra "produkt" i direktivets mening. Produktansvaret enligt direktivet omfattar således även skador orsakade av elektricitet *som produkt*. Elektrisk ström är farlig i sig och kan orsaka skador även när strömmen har fullgod kvalitet. Det frågan här gäller är dock inte sådana skador utan skador som beror på brister i den elektriska strömmen som sådan. Endast i mycket speciella fall beror en elskada på kvalitetsbrister i den levererade strömmen, vilket belyses närmare i det följande.

En utgångspunkt har varit att svensk lagstiftning om produktansvar skall överensstämma med EG-direktivet. I den svenska produktansvarslagen har dock produkt definierats som "lös sak", vilket innebär att elektrisk ström faller utanför. I stället har förutsatts att bestämmelser om produktansvar för skador orsakade av elektrisk ström tas in i lagen (1902:71 s.1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen). Där finns sedan tidigare regler om skadestånd i samband med elektrisk ström och det har ansetts lämpligast att ha alla sådana skadeståndsregler samlade (prop.1990/91:197 s.14).

Regeringen beslöt den 14 februari 1991 att tillkalla en särskild utredare för att göra en översyn av det svenska elsäkerhetsarbetets framtida omfattning och organisation (dir.1991:10). I uppdraget ingick också att utarbeta förslag till hur den nuvarande skadeståndsregleringen i ellagen borde kompletteras med bestämmelser om produktansvar för att åstadkomma harmonisering med EG-direktivet. Utredaren (civilingenjören Hans Aronsson), som antog namnet elsäkerhetsutredningen (I 1991:02), redovisade i november 1991 sitt

uppdrag i betänkandet (SOU 1991:94) ELSU 91. Skadeståndsfrågan behandlas där i ett särskilt avsnitt med förslag till ändringar i ellagen i enlighet med uppdraget. Betänkandet har remissbehandlats.

En sammanfattning av remissutfallet i skadeståndsdelen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Regeringen beslöt den 12 mars 1992 att inhämta lagrådets yttrande över ett inom näringsdepartementet upprättat förslag till ändringar i ellagen. Förslaget överensstämde, med undantag för ett par tillägg, med utredarens förslag. Det till lagrådet remitterade förslaget överensstämmer, bortsett från några små redaktionella ändringar, med lagförslaget i denna proposition och medtas därför inte här.

Lagrådet har i yttrande den 17 mars 1992 lämnat lagförslaget utan crinran. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

2. Allmän motivering

2.1 EG-direktivet och den svenska lagstiftningen

Den nya produktansvarslagen träder som nämnts i kraft den 1 januari 1993, då enligt gällande tidplan EES-avtalet också skall träda i kraft. Lagen bygger i allt väsentligt på EG-direktivet om produktansvar. Detta direktiv ingår i det s.k. relevanta regelverk som avses bli omfattat av EES-avtalet.

Ett EG-direktiv är inom EG bindande i fråga om det resultat som skall uppnås men överlämnar åt medlemsländerna att välja form och metod för att uppnå detta. Motsvarande kan förväntas gälla för EFTA-länderna enligt EES-avtalet beträffande de EG-direktiv som omfattas.

För att uppfylla produktansvarsdirektivets krav behöver svensk rätt överensstämma med de obligatoriska krav som direktivet ställer. Hur svensk rätt tekniskt utformas för att uppnå detta saknar betydelse. Det finns således inget som hindrar att bestämmelserna om produktansvar när det gäller elektricitet tas in i en annan lag än produktansvarslagen.

Riksdagsbeslutet om produktansvarslagen innebar vissa sakliga ändringar i förhållande till propositionen. Lagens rubrik ändrades och ikraftträdandet flyttades fram ett halvår. Vidare undantogs i linje med EG-direktivets huvudlinje utvecklingsskador från skadeståndsansvaret. Riksdagen gav dessutom regeringen till känna att två frågor borde övervägas ytterligare. Det gällde dels frågan om en särskild jämkningsregel för personskada, dels frågan om en utvidgning av produktansvaret till att omfatta hela den offentliga sektorns verksamhet. Det kan därmed bli fråga om ändringar i den nu beslutade lagen innan den träder i kraft den 1 januari 1993.

Det återstår nu att bringa svensk rätt i överensstämmelse med direktivet även i fråga om produktansvar för skador orsakade av brister hos elektrisk ström. Av naturliga skäl är det angeläget att sådan lagstiftning kan träda i kraft samtidigt med produktansvarslagen. Eftersom en viss tid för anpassning till den nya lagstiftningen behövs för dem som kan ådra sig ansvar enligt de nya reglerna, bör riksdagen fatta beslut i ärendet så snart som möjligt. Detta medför att elsäkerhetsutredningens förslag i skadeståndsdelen bör be-

handlas med förtur och en proposition föreläggas riksdagen i sådan tid att beslut kan fattas före sommaren.

Det finns goda skäl att reglera skadeståndsfrågorna i samband med elektrisk ström i ett sammanhang. En viktig fråga gäller samordningen av produktansvarsreglerna med den särskilda skadeståndsreglering som sedan tidigare finns för skador orsakade av elektrisk ström. Vidare är elektrisk ström en "produkt" av mycket speciellt slag. Det uppkommer därmed särskilda frågor vid tillämpningen av direktivets bestämmelser på elektricitet, som bäst regleras i samband med andra frågor som gäller elektrisk ström.

EG-rätten är en självständig rättsordning, vars innehåll ytterst bestäms av EG-domstolen. Det finns inga egentliga förarbeten till EG:s rättsakter, vilket betyder att det finns mycket liten vägledning till hur ett direktiv skall tolkas vid sidan om texten i själva direktivet. Rättsutvecklingen sker genom domstolens praxis.

Det nu aktuella direktivet (som i engelsk version utgör bilaga 1 till prop. 1990/91:197) är skrivet med inriktning på produkter i vanlig mening. Om hur tillämpningen på elektrisk ström är avsedd ger direktivet ingen vägledning alls. Det innehåller ingenting annat om elektrisk ström än en mening med tre ord ("Product" includes electricity), som avslutar artikel 2 där produkt definieras.

Direktivet ligger till grund för den nya produktansvarslagen. När EG-länderna har antagit ny lagstiftning för att uppfylla kraven i direktivet, har såvitt framgår av tillgängligt material elektrisk ström inkluderats som produkt på samma enkla sätt som i direktivet.

Att ta in bestämmelserna i ellagen och där anpassa dem till förhållandena på det elektriska området har som nämnts fördelar. Det medför å andra sidan att man tvingas till vissa preciseringar för att göra bestämmelserna begripliga för tillämpningen på elektricitet. När sådana preciseringar görs måste man dock iakttäta stor försiktighet för att inte avlägsna sig från direktivet. Vidare bör uppenbarligen produktansvarslagens regler så långt möjligt ligga till grund för utformningen av reglerna i ellagen.

Jag återkommer till den principiella frågan om hur lagstiftningen bör utformas i avsnitt 2.2.

2.2 Utredarens förslag bör genomföras

Utredaren har i enlighet med vad som förutsatts vid arbetet med produktansvarslagen lämnat förslag varigenom bestämmelserna om produktansvar för skador av elektrisk ström förs in i ellagstiftningen.

Förslaget har av de allra flesta remissinstanser som behandlat frågan bemötts positivt eller lämnats utan erinran. I några fall har anförts att vissa frågor behöver närmare utvecklas såsom innebörden av "säkerhetsbrist" och att elektrisk ström "inte är så säker som skäligen kan förväntas". Flera har pekat på oklarheter och tillämpningssvårigheter när produktansvaret skall tillämpas på elektricitet.

Till detta vill jag erinra om att syftet med lagstiftningen är att anpassa svensk rätt till EG-direktivet. Jag nämnde inledningsvis den försiktighet med vilken man därvid måste gå tillväga för att inte avlägsna sig från direktivets

EG-rättsliga innebörd. Att med utförliga svenska lagmotiv försöka tolka oklara bestämmelser i EG-direktiv är uteslutet. I praktiken betyder detta att hittillsvarande svensk lagstiftningsteknik kommer att i vissa avseenden grundligt förändras med ett EES-avtal och EG-medlemskap.

Det kan alltså inte komma i fråga att genom lagbestämmelser eller motivuttalanden genomföra en svensk tolkning av direktivet som riskerar att avvika från EG-rättens. Det innebär att man i Sverige på samma sätt som inom EG får leva med en viss osäkerhet om direktivets innebörd i fråga om elektricitet intill dess denna preciseras genom domstolsavgöranden eller på annat sätt.

Ett par remissinstanser har föreslagit att även bestämmelserna om produktansvar för elektricitet arbetas in i produktansvarslagen. De har dock inte närmare utvecklat denna ståndpunkt. Till detta vill jag peka på vad som inledningsvis nämndes om fördelarna av att ha skadeståndsfrågorna som gäller elområdet samlade i en lag. Jag anser att det inte finns tillräckliga skäl att göra annan bedömning i denna fråga än den som gjordes vid utarbetandet av produktansvarslagen.

På två punkter bör kompletteringar göras i förhållande till utredarens förslag. Som nämndes beslöt riksdagen att s.k. utvecklingsskador inte skall föranleda produktansvar. Riksdagen lade således i förhållande till förslaget i propositionen till ytterligare en punkt (4) i den paragraf (8 §) i produktansvarslagen där undantagen från skadeståndsskyldigheten anges. Ett motsvarande tillägg i förhållande till utredarens förslag bör göras i motsvarande paragraf (4 b §) i ellagen. Vidare bör ikraftträdandebestämmelserna, som inte tagits med i utredarens förslag, utformas på samma sätt som i produktansvarslagen.

En närmare redovisning av mitt förslag görs i avsnitt 3.

2.3 Provisorisk reglering i väntan på ny ellagstiftning

Utredaren har konstaterat att hans uppdrag inte har innefattat någon total översyn av skadeståndsreglerna och att hans förslag endast innebär en komplettering av befintliga skadeståndsregler i ellagen med vad som behövs med hänsyn till EG-direktivets krav på produktansvar för skador orsakade av elektrisk ström. I utredarens lagförslag sker detta genom införande av två nya paragrafer, 4 a och 4 b §§, samt smärre ändringar och tillägg i några paragrafer.

Ellagen är från 1902 och i stora delar ålderdomlig i språk och uppbyggnad. Det gäller inte minst skadeståndsreglerna. Utredaren har framhållit det angelägna i en översyn av hela regelsystemet i ellagen. Även under remissbehandling har denna synpunkt framförts från olika håll.

Det har länge varit aktuellt att modernisera regelsystemet och det är lätt att se det klara behovet av en sådan modernisering. Den viktigaste anledningen till dröjsmålet har varit osäkerhet om vissa frågor i samband med eldistributionen.

Ellagens bestämmelser kan grovt sett delas upp i tre huvudgrupper: eldistribution (2–3 §§), skadestånd m.m. (4–13 §§) och elsäkerhet m.m. (15–32 §§). I sistnämnda grupp ingår vissa övergripande bestämmelser om an-

svar, överklagande m.m. Dessutom finns en inledningsparagraf med vissa definitioner (1 §) och två avslutande paragrafer med erinran om att vissa frågor regleras i annan lagstiftning (33 och 34 §§). 14 § är upphävd.

Sakliga ändringar är nu aktuella förutom beträffande skadestånd också inom övriga två huvudgrupper. Inom kort igångsätts ett utredningsarbete med sikte på att efter hand ersätta ellagen med en modern lagstiftning.

Beträffande *eldistributionen* har regeringen denna dag beslutat om en proposition till riksdagen med principförslag om en framtida elmarknad öppnad för konkurrens. Beslut har också fattats om en utredning med uppgift att utarbeta förslag till ny lagstiftning som möjliggör detta. I uppdraget ingår att efter hand ta fram förslag till två nya lagar, en eldistributionslag och en elsäkerhetslag, som ersätter ellagen.

Beträffande *elsäkerheten* finns i det nu aktuella betänkandet ELSU 91 förslag till också andra ändringar i ellagen med syfte att införa bestämmelser om säkerhetskontroll av vissa elektriska anläggningar. Frågan ingår som en del i elsäkerhetsutredningens huvuduppdrag att se över elsäkerhetsarbetets omfattning, inriktning och organisation. Förslagen i betänkandet i denna del bereds nu vidare inom näringsdepartementet.

Arbetet med att ta fram förslag till ny ellagstiftning kommer av praktiska skäl att bedrivas etappvis. Bestämmelser om produktansvar behöver dock införas innan förslag till ny lagstiftning kan föreligga. Bestämmelserna bör därför tas in i nuvarande ellag på det sätt som elsäkerhetsutredningen har föreslagit. Reglerna får senare arbetas in i den nya lagstiftningen. Under utredningsarbetet kan samordningen av ellagens skadeståndsreglering övervägas djupare, när även de äldre reglerna ses över. I remissbehandlingen har även kommit fram vissa synpunkter på nuvarande regler.

Innan jag går in på mitt förslag vill jag för sammanhangets skull översiktligt redovisa nuvarande skadeståndsregler och reglerna om produktansvar samt ge en beskrivning av skador som orsakas av elektricitet. Detta sker i avsnitt 2.4 – 2.6. Framställningen bygger på motsvarande redovisning i betänkandet.

2.4 Nuvarande skadeståndsregler

2.4.1 Allmän bakgrund

Elektricitet har i sig farliga egenskaper och kan ge upphov till skador på olika sätt. Det kan vara fråga om att personer skadas, *personskada*, att egendom skadas, *sakskada*, eller om ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada, s.k. *ren förmögenhetsskada*.

Den som lider skada orsakad av elektricitet har enligt gällande regler möjlighet att få skadestånd under vissa förutsättningar. Skadeståndsskyldighet kan uppstå på flera olika sätt.

Om det finns ett avtalsförhållande mellan den som skadas och den som tillhandahåller elektricitet eller elektrisk utrustning (t.ex. elleverantör/abonnent, tillverkare/köpare) kan skadestånd uppkomma på obligatorisk (kontraktsrättslig) grund. Skadeståndsskyldigheten grundas då på bristande uppfyllelse av skyldigheter enligt ett avtal (eller ett ensidigt åtagande). Eftersom

det i princip råder avtalsfrihet, förfogar parterna i hög grad själva över vilka dessa skyldigheter är och vad som skall inträffa vid brott mot avtalet. Det finns dock vissa regler som gör det möjligt att upphäva eller jämka oskäligen avtal.

Skadeståndsskyldighet kan emellertid också uppkomma på utomobligatorisk grund. Skadeståndsansvaret inträder då gentemot personer till vilka den skadeståndsskyldige inte står i någon avtalsrelation eller i varje fall ingen avtalsrelation som har samband med det skadegörande beteendet. Traditionellt har förutsättningen för inträde av sådant skadeståndsansvar varit vårdslöshet (*culpa*) eller uppsåt (*dolus*) hos den som har orsakat skadan. I svensk rätt finns vissa generella bestämmelser om utomobligatoriskt skadestånd i skadeståndslagen (1972:207). Den nämnda principen, som brukar kallas culpa-regeln, finns där inskriven i 2 kap. 1 §. Skadeståndslagen innehåller i övrigt regler om det särskilda skadeståndsansvar som arbetsgivare och det allmänna har för fel som begås av anställda, regler om skadeståndets bestämmande, m.m. Lagen tillämpas inte om särskilda bestämmelser finns för ett visst område.

På det utomobligatoriska området är således culpa-regeln utgångspunkten. Under senare tid har dock skett en utveckling mot ökad användning av skadeståndsansvar utan culpa (s.k. strikt ansvar). I svensk rätt finns sedan lång tid inom vissa områden regler om strikt skadeståndsansvar i anledning av farlig verksamhet. Dit hör skadestandsreglerna i ellagen. Det skärpta ansvaret för produktskador som har införts enligt produktansvarslagen bygger också liksom EG-direktivet på principen om strikt ansvar.

Att skadestånd kan utgå på utomobligatorisk grund hindrar inte en skadelidande att i stället åberopa ett avtal med skadevällaren, om han bedömer detta vara mer förmånligt. Genom utomobligatoriskt skadestånd ersätts t.ex. normalt endast person- och sakskada.

2.4.2 Nuvarande skadestandsregler i ellagen

En beskrivning av den nuvarande skadestandsregleringen i ellagen finns i betänkandet (s.46 ff). I huvudsak innehåller bestämmelserna följande.

Enligt 4 § har innehavaren av en elektrisk anläggning ett strikt ansvar för skador som orsakas av elektrisk ström från anläggningen.

Med "elektrisk anläggning" avses enligt 1 § "anläggning med däri ingående särskilda föremål för produktion, upplagring, omformning, överföring, distribution eller nyttjande av elektrisk ström." En anläggning omfattar således hela distributionsnätet från generering ända ut i enskilda byggnader. Har olika delar av en anläggning skilda innehavare, skall varje del anses som en särskild anläggning.

En förutsättning för skadeståndsansvaret enligt 4 § är att anläggningen har egen generator eller transformator som inte alstrar endast ofarlig ström. Den skadevällande strömmen skall således ha utgått från en starkströmsanläggning med egen generator eller transformator. Saknar anläggningen generator eller transformator, faller i stället ansvaret på innehavaren av den anläggning som tillför den förstnämnda anläggningen ström. I praktiken innebär dessa regler att distributören svarar för skada som har orsakats av en vanlig

lågspänningsanläggning. En sådan får i regel kraften via distributörens transformator.

Prop. 1991/92:135

Det strikta ansvaret mildras av flera undantagsregler. För skada som orsakats av "händelse av högre hand", som inte kunnat motverkas med föreskrivna skyddsåtgärder, föreligger enligt 4 § 2 st inget ansvar.

Undantag gäller vidare enligt 4 § 3 st för skada som har uppkommit inom en byggnad och som har orsakats av ström som med en spänning av högst 250 volt mellan en ledare och jord (eller mellan två ledare) tillförts en förbrukningsanläggning för starkström. Detta innebär att det strikta ansvaret inte gäller för installationsanläggningar i vanliga bostadslägenheter, kontor, hantverkslokaler o.d. Ersättning för skada genom inverkan av ström utgår i dessa fall enligt allmänna skadeståndsregler, dvs. i princip endast när vårdslöshet från anläggningshavarens sida kan styrkas.

Anläggningens innehavare är vidare enligt 7 § fri från ansvar om den skadevällande själv vållat skadan genom vårdslöshet eller genom underlåtenhet att fullgöra åligganden gentemot anläggningens ägare eller innehavare. För personskador tillämpas dock 6 kap. 1 § skadeståndslagen, vilket innebär att skadestånd kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan.

Enligt 12 § har den strikt ansvarige regressrätt gentemot den som genom vårdslöshet har vållat skadan. Vissa särskilda regressregler finns i 9 §.

Ersättningsanspråk måste väckas inom två år från det skadan inträffade. För regressanspråk gäller vanlig tioårspreskription.

2.5 Produktansvar

2.5.1 Produktansvarslagen

Här ges endast en översiktlig redogörelse av den nya produktansvarslagen med särskild inriktning på frågor av betydelse för det nu aktuella lagstiftningsärendet, se i övrigt prop. 1990/91:197 och lagutskottets betänkande 1991/92:LU14.

Produktansvarslagen gäller enligt 1 § person- och sakskador som orsakas av produkter. Sakskador ersätts endast beträffande egendom som huvudsakligen är avsedd för och även används för enskilt ändamål. Det grundläggande syftet med lagen är att stärka enskilda människors skydd mot att drabbas av produktskador.

Som tidigare har berörts avses med produkt lös sak (2 §), vilket innebär att elektricitet faller utanför lagen. Om en produkt infogas i eller på något annat sätt blir en beståndsdel i annan lös egendom eller fast egendom, utgör produkten alltjämt en produkt för sig i lagens mening. Om en skada uppstår till följd av en säkerhetsbrist hos en produkt som utgör beståndsdel i en annan produkt, anses båda produkterna ha orsakat skadan.

En förutsättning för skadestånd är att produkten har en säkerhetsbrist. Därmed avses enligt 3 § att produkten inte är så säker som skäligen kan förväntas. Detta skall bedömas med hänsyn till hur produkten har kunnat förutses bli använd och hur den har marknadsförts. Hänsyn skall också tas till bruksanvisningar, den tidpunkt den har satts i omlopp och annat som kan vara av betydelse för säkerhetsfrågan.

Skadeståndsskyldiga enligt 6 § är i första hand tillverkaren, importören och den som utger sig ha tillverkat produkten utan att ha gjort det.

En förutsättning för ansvarets inträde är att den ansvarige har satt produkten i omlopp. Det strikta ansvaret omfattar endast sådana skador som en produkt orsakar till följd av en säkerhetsbrist som förelåg redan då produkten sattes i omlopp av den ansvarige. Enligt 8 § bortfaller skadeståndsskyldigheten, om den annars ansvarige

1. visar att han inte har satt produkten i omlopp i en näringsverksamhet,
2. gör sannolikt att säkerhetsbristen inte fanns när han satte produkten i omlopp, eller
3. visar att säkerhetsbristen beror på att produkten måste överensstämma med en myndighets tvingande föreskrift,
4. visar att det på grundval av det vetenskapliga och tekniska vetandet vid den tidpunkt då han satte produkten i omlopp inte var möjligt att upptäcka säkerhetsbristen.

Punkten 4 avser s.k. utvecklingskador och tillades av riksdagen, se avsnitt 2.2.

Enligt 9 § ersätts saksador endast till den del beloppet överstiger 3.500 kr.

I EG-direktivet finns en motsvarande obligatorisk regel om självrisk. I prop. 1990/91:197 påpekas (se s.40 ff) att en regel om självrisk strider mot en vedertagen princip i svensk skadeståndsrätt att full ersättning skall betalas för saksador. En skadelidande kan dock även i fall som omfattas av produktansvarslagen få ersättning av skadevällaren även för självriskbeloppet genom att åberopa vårdslöshet från dennes sida eller, om ett avtalsförhållande finns, kontraktsrättsliga regler.

I 10 § finns en speciell regressregel.

Enligt 11 § skall talan om ersättning väckas inom tre år från det den skadelidande fick eller borde ha fått kännedom om att fordringen kunde göras gällande. Talan måste dock alltid väckas inom 10 år från det att den som påstås vara skadeståndsskyldig har satt den skadegörande produkten i omlopp.

Av särskilt intresse i detta sammanhang är hur produktansvaret förhåller sig till andra skadeståndsrättsliga regler. Enligt artikel 13 i EG-direktivet inverkar detta inte på de rättigheter som en skadelidande kan ha enligt rättsreglerna om ansvar i och utanför avtalsförhållanden eller enligt särskilda ansvarsregler som gäller när direktivet meddelas. I olika länder har skilda lösningar valts på frågan huruvida speciallagstiftningen om produktansvar skall vara exklusivt tillämplig eller om också andra skadeståndsregler skall kunna tillämpas.

I Sverige skall den skadelidande ha rätt att åberopa andra grunder för sin talan även i fråga om skador som faller inom produktansvarslagens område. Någon särskild bestämmelse om detta har inte ansetts behövas (prop. s.76 ff).

Den skadelidande har alltså möjlighet att åberopa skadeståndslagen som grund även vid produktkador som faller under produktansvarslagen. Normalt ligger det dock i den skadelidandes intresse att åberopa produktansvarslagen, som bygger på strikt ansvar. Enligt 1 kap. 1 § skadeståndslagen

skall den lagen tillämpas i fråga om skadestånd, om inte annat är särskilt föreskrivet eller föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden. För produktansvarslagens del betyder detta att allmänna bestämmelser i skadeståndslagen gäller för sådant som inte regleras särskilt i produktansvarslagen. Exempel på detta är att jämningsreglerna i 6 kap. 1 och 2 §§ tillämpas på produktskador, eftersom frågan inte regleras särskilt i produktansvarslagen. Om rätten till ersättning för en produktskada inte alls regleras i produktansvarslagen (t.ex. ersättning för saksador på annat än konsumentegendom), kan den skadelidande kräva ersättning enligt skadeståndslagen.

Om skadeståndsrättsliga specialregler och produktansvarslagen samtidigt är tillämpliga, bedöms från fall till fall om specialreglerna skall vara exklusivt tillämpliga i något fall av produktskada (prop. s.78). Den frågan blir aktuell i samband med skador orsakade av elektricitet, eftersom skadeståndsskyldigheten enligt 4 § ellagen gäller alla skador som orsakas genom inverkan av elektrisk ström.

Om en skadelidande står i avtalsförhållande till den som svarar enligt produktansvarslagen, har han också möjlighet att grunda ersättningsanspråk på avtalsrättsliga regler (prop. s.79).

Avtalsvillkor som inskränker ansvaret enligt produktansvarslagen är enligt 4 § den lagen utan verkan.

2.5.2 Elektricitet som produkt

Produktansvarslagen gäller lösa saker och omfattar därmed inte skador orsakade av elektricitet som produkt. Däremot finns många lösa saker som genom att drivas med eller ha annan anknötning till elektricitet kan vålla elektriska skador. Skador som vållas av säkerhetsbrister i sådana produkter omfattas naturligtvis av de vanliga reglerna i produktansvarslagen.

I den mån lösa saker är anknutna till elnätet kan skador från dem också komma att omfattas av eldistributörens ansvar enligt ellagen såsom skador vållade av ström från dennes elektriska anläggning. I praktiken får undantaget från eldistributörens strikta ansvar när det gäller skador från förbrukningsanläggningar inom byggnader ofta betydelse. Anledningen till undantaget är distributörens begränsade möjligheter att utöva kontroll över säkerheten i sådana fall.

Förutsättning för ansvar enligt produktansvarslagen är en säkerhetsbrist hos produkten. Det nu aktuella lagstiftningsärendet gäller således skador till följd av bristande kvalitet på den ström som levereras. EG-direktivets krav på att elektricitet skall anses som en produkt i direktivets mening innebär just detta. Den som i näringsverksamhet sätter elektrisk ström i omlopp skall alltså svara för skador till följd av säkerhetsbrister i elektriciteten enligt principerna i produktansvarslagen.

Att skilja mellan skador orsakade av elektricitet som produkt, vilka faller utanför produktansvarslagen, och skador orsakade av den elektriska strömmen i produkter (lösa saker), vilka omfattas av denna lag, är inte alldeles enkelt. Utgångspunkten är dock att skadan i det senare fallet skall orsakas av ett konstruktions-, tillverknings- eller instruktionsfel i produkten. Även

fullgod elektrisk ström är i sig farlig och kan genom ett sådant fel ge upphov till person- eller sakskada. Skulle däremot orsaken till skadan inte vara något fel hos produkten som sådan utan bristande kvalitet på den ström som tillförts, blir regleringen i det nu aktuella lagstiftningsärendet tillämplig.

2.6 Skador orsakade av elektricitet

Allmänt om skador orsakade av elektricitet

Elektricitet har i sig inneboende farliga egenskaper. Skador på grund av elektricitet kan uppstå på såväl personer och djur som på egendom. Risken för skador är beroende av spänning, ström, frekvens och varaktighet. Skador på levande varelser beror i första hand på strömgenomgång och ljusbågar. Det finns misstankar om att även elektriska och magnetiska fält kan orsaka skador. Forskning om detta pågår i Sverige och utomlands.

På egendom kan skador uppstå genom brand, explosion och överhettning. Dessutom kan följdskador uppstå, om elektriska utrustningar och komponenter skadas genom elektrisk eller mekanisk påverkan så att deras funktion påverkas.

Sådana skador kan uppkomma för en elabonnet, även om den levererade strömmen uppfyller ställda krav på spänning, frekvens, kortslutningseffekt osv. Orsaken kan vara felaktig installation, felaktigt handhavande, åldrande, sabotage m.m.

För att undvika skador av denna art finns föreskrifter om utförande, skötsel och underhåll av elanläggningar. På arbetsmiljöområdet finns särskilda föreskrifter, som syftar till att maskiner och andra tekniska anordningar som används i arbetslivet skall erbjuda betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall.

Sådana föreskrifter har hittills inte tagit sikte på kvaliteten av den ström som levereras, trots att bristande elkvalitet i viss utsträckning kan förorsaka skador. Frågan väntas dock tas upp i samband med ändringar i gällande starkströmsföreskrifter, som förbereds inom närings- och teknikutvecklingsverket.

Bristande elkvalitet

Bristande elkvalitet kan orsaka problem för en elabonnet genom att utrustning skadas eller fungerar felaktigt. Driftstörningar och driftavbrott kan uppstå med betydande skadeverkningar som följd. Att åtgärda somliga brister i elkvaliteten är möjligt men ofta dyrt. Vissa typer av störningar kan i praktiken inte elimineras.

I många fall kan i stället abonenterna vidta lämpliga åtgärder med sin utrustning för att få det skydd han behöver. Sådana åtgärder, som bör vidtas i samråd med elleverantören, kan bestå i installation av reservkraft, avbrottsfria system, avstörningsanordningar, nyttjande av utrustning med tålighet mot störningar m.m.

De vanligaste kvalitetsbristerna och störningarna som kan uppträda i elnätet är följande:

- Avvikelser i spänning
- Avvikelser i frekvens
- Transienter (kopplingsöverspänningar, ”dippar”, ”spikar”)
- Avbrott
- Övertoner
- Åsköverspänningar
- Låg kortslutningseffekt

Flera av dessa frågor behandlas i en svensk standard, den s.k. spänningsgodhetsnormen (SS 421 18 11). I de nu förestående ändringarna i starkströmsföreskrifterna väntas kraven på elkvalitet komma att knytas till denna standard.

Det pågår också ett arbete på europeisk nivå med syfte att precisera elkvalitet. I ett dokument från år 1989 (DISNORM 12) preciseras vissa egenskaper på den elektricitet som skall kunna förväntas från allmänna distributionssystem. Det finns anledning tro att det så småningom kommer att finnas även europeiska standarder på området, som då också får betydelse för Sverige.

Avvikelser i spänning

Enligt spänningsgodhetsnormen skall den levererade spänningen vara inom gränserna $-10 - +6\%$ av det nominella värdet (för hushållsändamål 230 V). Alltför låg spänning uppträder vanligen till följd av spänningsfall under höglasttid för abonnenter långt ut i nätet. I svaga nät uppstår dessutom frekventa spänningsvariationer då lasten varierar. Detta märks t.ex. på att ljuset blinkar eller avtar när belastningen ökar genom start av kylskåpskompressor e.d.

Blir spänningen alltför låg, kan elutrustning ta skada. För en motor med angiven last blir starttiden längre och belastningsströmmen högre, vilket kan medföra ökad uppvärmning, utlösning på grund av överström m.m.

För att kompensera spänningsfall låter man ofta den matande transformatorn leverera en högre spänning än den nominella. Under låglasttid är spänningsfallet ringa, vilket kan medföra att i synnerhet abonnenterna närmast transformatorn får för hög leveransspänning.

Om leveransspänningen blir högre än elmaterielen är avsedd och provad för, kan skador uppkomma. Alltför hög spänning kan orsaka otillåtna temperaturstegringar, förstörda komponenter och i extrema fall brand.

Spänningsavvikelser kan förebyggas genom starkare nät, vilket kan kräva större eller fler transformatorer, större ledararcor och kortare matningsledningar.

Avvikelser i frekvens

Större frekvensavvikelser kan orsaka drifts- och funktionsstörningar, överhettning av motorer m.m. I praktiken är frekvensavvikelser inget problem i Sverige, eftersom vi med hjälp av ett stort integrerat nät och modern styrutrustning håller frekvensen inom ett betydligt snävare område än vad gängse normer kräver.

Transienter är korta, ofta relativt stora, avvikelser från den nominella spänningen. Transienter uppträder oftast i samband med till- och frånkoppling av brytare och därmed sammanhängande last samt vid jordfel. Häftiga spänningshöjningar ("spikar") kan bero på återtändning hos en brytare under ett brytförlopp. Mindre transienter kan uppträda vid in- och urkoppling av större laster. De kan förebyggas genom lämpligt val av brytare, startutrustning för motorer, dämpreaktorer m.m.

Vid inkoppling av shuntkondensatorer uppstår alltid en momentan spänningssänkning ("dip") på någon millisekund. Denna kan störa datorer och känslig elektronik. Dipparna kan reduceras med reaktorer och med speciell utrustning för inkoppling av kondensatorbatterierna.

För att helt bemästra problemet med transienter och även korta avbrott och åsköverspänningar (se närmare i det följande) måste med dagens teknik känslig utrustning matas med s.k. avbrottsfri kraft (UPS) med ett likströmsled med batteri-backup. För stora anläggningar är dock denna teknik inte praktiskt eller ekonomiskt möjlig.

Ansvaret för att skydda sig mot här beskrivna störningar ligger för närvarande till stor del hos användaren. Denne rekommenderas att använda sig av utrustning som är anpassad till den elektriska störmiljön. Miljöklasser (ML 0-6) och korresponderande provning av elutrustning specificeras i standarden SS 436 15 03 (Elektronikutrustningar för industri och handel - Tålighet mot ledningsbundna elektriska störningar - Elmiljöklasser och provning).

Korta avbrott

Korta avbrott eller större spänningssänkningar under en tidsrymd på några tiondels till några få sekunder beror vanligen på jordfel eller kortslutning i närliggande parallella system eller i matande nät.

Om t.ex. ett jordfel inträffar i en kabel med samma matningspunkt som en viss utrustning, sjunker spänningen även vid denna utrustning till nära noll för att åter gå upp till normalt värde när säkringen har löst ut och kopplat bort den felande fasen. Detta skall ha skett inom fem sekunder.

Motsvarande, men med lägre spänningssänkning, inträffar vid fel i en parallellgående högspänningsledning. Felbortkopplingstiden är här väsentligt kortare, oftast någon tiondels sekund.

Om ett fel inträffar i matande högspänningsledning med s.k. automatisk återinkoppling, uppstår ett avbrott i matningen under del av en sekund, varefter ett återinkopplingsförsök görs. Kvarstår felet görs eventuellt ett nytt återinkopplingsförsök efter normalt ca 10 sekunder, varefter definitiv utlösning sker. Om felet är av tillfällig natur, t.ex. åsköverspänning eller kortslutning genom smådjur, brukar återkopplingen lyckas och systemet fungera igen.

Den nu beskrivna störningstypen orsakar således spänningssänkning eller spänningsbortfall under en tidsrymd av normalt ca 0,3 - 10 sekunder. Sådana störningar kan inte undvikas. Elsystemet är uppbyggt efter dessa principer i

hela världen. Vad som kan vidtas till skydd för elektronikutrustning är i princip det som tidigare redovisades, dvs. UPS-system eller utrustning som är utförd efter erforderlig elmiljöklass.

För större maskiner kan styrutrustningar förses med UPS-system för att förhindra att t.ex. kontaktorer faller under kortare avbrott. Vid avbrott på högst några sekunder kan ofta svängmassan hos motorer klara driften tills spänningen återvänder. För längre avbrott krävs redundanta matningssystem eller reservkraftaggregat i drift som momentant kan ta över last. För stora anläggningar är detta oftast i praktiken ogörligt.

Långa avbrott

Långa elavbrott inträffar i Sverige mindre oftare än tidigare. Det beror på att näten kablfieras allt mer, att bakomliggande nät blir starkare, att elmaterielen blir bättre m.m. Ändå uppkommer vissa avbrott beroende på materiell, åsknedslag, trädpåfall, överbelastning m.m. Det är sällan fråga om mer än ett par minuter, men avbrotstider på dygn förekommer också.

För att gardera sig mot längre avbrott krävs reservkraftsystem. Av ekonomiska skäl kan sådana komma i fråga bara för prioriterade objekt. Reservkraftsystem finns för t.ex. olika typer av säkerhetssystem, viss belysning, vissa processindustrier och ventilationssystem i djurfarmer.

Övertoner m.m.

Övertoner är ström- och spänningskomponenter med frekvenser som är heltalsmultiplar av den 50-periodiga strömmen/spänningen och som överlagras denna. Mellantoner är motsvarande komponenter med en frekvens som inte är en heltalsmultipl av grundtonen. Övertoner och mellantoner alstras i regel av förbrukningsobjekt och matas tillbaka in i nätet. Framför allt uppstår över- och mellantoner vid strömriktardrift, ljusbågsugnar och liknande. Över- och mellantoner kan hos andra abonnenter och på annan egen utrustning orsaka störningar, ge upphov till felfunktioner, uppvärmning, värmeförlust i transformatorer m.m.

Godtagbar över- och mellantonsnivå preciseras i spänningssgodhetsnormen. Där anges också godtagbara värden för osymmetri och rundstyrnings signaler.

Åsköverspänningar

Fel och driftstörningar på grund av åska kommer att uppstå åtminstone så länge vi har luftledningsnät, vilket betyder under nu överblickbar framtid.

För högre spänningar kan risken för direktnedslag och verkan av inducerande överspänningar reduceras med topplinor. Vid abonnentanslutningar kan installeras avledare som reducerar överspänningarna till ett godtagbart värde. Vid ett direkt nedslag på en ledning nära en abonnent kan skador uppstå. Sannolikheten för detta är dock liten. Liknande skador kan uppstå av ström från åsknedslag med andra ingångsvägar såsom VA-rör, telefonledning, eget åskledarsystem m.m. Det kan i vissa fall vara svårt att avgöra om överspänningen härrör från elleverantören eller inte.

Om nätet är svagt och ger låg kortslutningseffekt, kan funktionen utebli hos överströmsskydd, t.ex. säkringar, genom att felströmmen blir för liten vid jord- och kortslutning. Vid inkoppling av större objekt, t.ex. direktstart av motorer, kan uppstå stora spänningsfall med driftstörningar hos såväl den aktuella abonnenten som andra abonnenter som följd. Vilka åtgärder som kan vidtas mot spänningsavvikelser har berörts tidigare.

3. Mitt förslag

3.1 Nya bestämmelser om produktansvar i ellagen

Mitt förslag: Bestämmelser om produktansvar för skador av elektrisk ström tas in i ellagen. De grundläggande bestämmelserna om den nya skadeståndsgrundens anges i två nya paragrafer, 4 a och 4 b §§, som ansluter till motsvarande regler i produktansvarslagen. Dessutom görs tillägg i nuvarande 7, 8 och 11 §§ om jämkning på grund av medvällande, självrisk respektive preskription för att få samma reglering som i produktansvarslagen.

Utredaren: Överensstämmer med mitt förslag med de undantag som angetts i avsnitt 2.2

Remissinstanserna: Förslaget stöds i princip av nästan alla remissinstanser som yttrar sig i frågan. Se i övrigt avsnitt 2.2.

Skälen för mitt förslag: Vissa principiella frågor har behandlats i avsnitt 2.2. Av avsnitt 2.3 framgår att ellagen kommer att ses över i sin helhet och att regleringen därför nu har provisorisk karaktär. Därutöver vill jag tillägga följande.

Utgångspunkten för den nya regleringen är att svensk rätt skall uppfylla vad som krävs enligt EG-direktivet. Vad som nu föreslås är att detta så långt möjligt sker på samma sätt som i produktansvarslagen.

En punkt där denna lag avviker från regleringen i EG-direktivet gäller bestämmelserna om jämkning av skadestånd vid personskada på grund av medvällande från den skadelidandes sida. Frågan regleras inte särskilt i produktansvarslagen, vilket innebär att skadeståndslagens allmänna bestämmelser i frågan blir tillämpliga. Enligt 6 kap. 1 § kan jämkning ske endast om den skadelidande själv uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet medverkat till skadan. Artikel 8 i EG-direktivet innehåller en regel som medger jämkning vid både person- och sakskada i en utsträckning som överensstämmer med skadeståndslagens regel angående sakskada (se prop. 1990/91:197 s.61ff). Riksdagen beslöt, som berördes inledningsvis, vid behandlingen av lagförslaget att ge regeringen tillkänna att denna borde ytterligare överväga frågan och, om inte starka skäl talar däremot, återkomma till riksdagen med förslag till en särskild jämningsregel i produktansvarslagen i sådan tid att den kan träda i kraft samtidigt med lagen (se lagutskottets betänkande 1991/92:LU14 s.14).

Frågan bereds nu inom justitiedepartementet. Jämningsreglerna bör uppenbarligen vara desamma vid alla slag av produktskador. Den regel som nu föreslås i 7 § ellagen innebär att 6 kap. 1 § skadeståndslagen skall tillämpas. Skulle produktansvarslagen ändras på det sätt som riksdagen har satt i fråga, bör motsvarande ändring göras beträffande produktansvaret i ellagen.

Skadeståndsansvarig enligt 6 § 1–3 produktansvarslagen är den som tillverkat eller frambringat den skadegörande produkten, den som importerat den för att sätta den i omlopp samt den som utger sig för att tillverkat den utan att ha gjort det. En grundläggande fråga i det nu aktuella lagstiftningsärendet är hur dessa bestämmelser kan tillämpas på den svenska elmarknaden.

Den elektricitet som frågan nu gäller frambringas genom kraftproduktion i särskilda anläggningar. Huvuddelen av den elkraft som används i Sverige produceras här. Det förekommer dock såväl export som import av elektrisk ström. I framtiden kan det internationella utbytet väntas öka. EG har intentioner på att genomföra en fri marknad för el. I Sverige produceras el nu till största delen med kärnkraft och vattenkraft. Därutöver finns elproduktionskapacitet i kraftvärme, industriellt mottryck, oljekondens och gasturbiner.

På elmarknaden finns företag som huvudsakligen producerar kraft för grossistförsäljning till storförbrukare. Dessa producenter säljer sin kraft till återförsäljare och stora industrikunder. Detaljdistribution ut till slutkunderna, dvs. hushåll, mindre industrier, servicesektorn m.fl. sker främst genom distributörer. Många producenter har egen distribution och många distributörer har egen produktion, dvs. marknaden är delvis vertikalt integrerad. Det finns också industriföretag med egen kraftproduktion.

Eldistributionen sker genom kraftnät. I Sverige är stommen det s.k. storkraftnätet, dit elkraften från kraftstationer matas, direkt eller via regionala nät. Strömmen förs via storkraftnätet till olika förbrukningsregioner, där strömmen transformeras ned till lägre spänningsnivåer. De regionala näten omfattar i princip spänningsnivåerna från 130 kV och ned till 20 kV. På 130 kV nivån köper vissa elintensiva industrier och distributörer sin el. Det normala är dock att kraftproducenterna sköter överföringen även på de regionala näten, medan distributörerna står för kraftöverföringen i de lokala näten, som omfattar spänningsnivåer från 20 kV ned till 380 V lågspänd el.

För att dra fram eller begagna elektriska ledningar krävs enligt ellagen ett särskilt tillstånd (koncession). Det finns två typer, linjekoncession och områdeskoncession. Distributörer har områdeskoncession, vilket innebär en rätt att inom ett angivet område dra ledningar under en viss spänning. För ledningar med högre spänning krävs linjekoncession, som avser en enda ledning med bestämd sträckning. Varje regionnät används i allmänhet endast av ett företag, nätägaren. Samma gäller för de lokala näten.

På de lokala näten förs strömmen via eldistributören tillhöriga distributionsledningar fram till byggnader och andra förbrukningsställen. Detta ledningsnät innefattas i distributörens elektriska anläggning. Från leveranspunkten i en byggnad förs strömmen vidare genom ledningar som går i byggnaden och tillhör ägaren till denna. Detta interna ledningsnät mynnar ut i urtag av olika slag, där andra elektriska apparater ansluts. Det kan då vara fråga om lös anslutning med vanlig stickpropp eller fast anslutning, vilket

krävs eller kan komma ifråga för vissa apparater som tvättmaskiner, spisar m.m. Det är det sista ledet efter leveranspunkten som avses med termen "förbrukningsanläggning" i 4 § ellagen. Som påpekas i betänkandet råder en viss oklarhet om den precisa innebörden av de i ellagen använda termerna "elektrisk anläggning" och "förbrukningsanläggning".

Systemet innebär att enskilda abonnenter är bundna till den lokala el-distributören, som har monopol inom sitt område men också leveransskyldighet. En koncessionshavare är skyldig att underkasta sig prisreglering enligt en särskild ordning. Detaljdistributionen ombesörjs f.n. av ca 290 företag med olika storlek och företagsform. Drygt hälften är kommunala bolag och verk. De levererar el till ca två tredjedelar av landets abonnenter.

Nuvarande skadeståndsregler innebär som framgått av det tidigare att skadeståndskyldigheten i praktiken läggs på eldistributören för skador som vållas av ström från en vanlig lågspänningsanläggning. Det är från dennes anläggning med egen generator eller transformator som den skadevällande strömmen kommer.

Utredaren har ansett att distributören måste omfattas också av produktansvaret, om den levererade strömmen har säkerhetsbrister som vållat skada. Även i detta fall kommer den skadevällande strömmen från dennes anläggning med egen generator eller transformator. Strömmen måste anses vara satt i omlopp av honom, när den lämnar hans anläggning. Även om kraften köps från en producent, omvandlas den i transformatorn och någon möjlighet att identifiera viss elektrisk ström i nätet finns inte. Man kan därför inte se distributören som enbart återförsäljare av en tillverkad produkt. Några invändningar mot denna bedömning har inte kommit fram under remissbehandlingen och lagtexten har utformats i enlighet med utredarens förslag. Konsumentverket har ansett att distributör och leverantör skall vara solidariskt ansvariga. Till detta vill jag säga att lagen medger ersättningsanspråk även mot anläggningshavare i tidigare distributionsled, om det kan visas att även denne satt i omlopp ström med säkerhetsbrister som har orsakssamband med skadan.

Någon särskild regel om ansvar för importörer är inte motiverad med hänsyn till det tidigare nämnda om omöjligheten att identifiera viss elektrisk ström i näten. Import av elkraft sker inte i sådana former att det kan bli fråga om enbart återförsäljning av en utomlands tillverkad produkt.

Som nämndes i avsnitt 2.2 har flera remissinstanser begärt förtydliganden av när en säkerhetsbrist skall anses föreligga. Av vad jag anförde där framgår att jag inte anser det lämpligt att här närmare försöka tolka innebörden av att elektrisk ström inte är så säker som skäligen kan förväntas. Utredaren har påpekat att de normer för skälig kvalitetsnivå på levererad ström, som nu håller på att utvecklas, kan väntas få stor betydelse i detta sammanhang. Utredaren har också påpekat att vissa kvalitetsbrister på området kan ha karaktär av systemfel som inte grundar produktansvar. Med systemfel menas att riskerna godtas i samhället. I dessa påpekanden kan jag instämma.

Som utredaren har föreslagit bör produktansvarslagens regler om självrisk och preskription, vilka följer EG-direktivet, tillämpas trots att de innebär skillnader i förhållande till ellagens nuvarande regler. Närings- och teknikutvecklingsverket har beträffande preskription föreslagit att preskriptionsti-

den alltid skall vara begränsad till tre år från skadetillfället. Detta skulle dock innebära en för Sverige speciell avvikelse från EG-direktivet, som är svår att motivera.

Även vad gäller lagregleringen i övrigt bör utredarens förslag genomföras. Det betyder också att de generella regler som finns i nu gällande 6,9,10,12 och 13 §§ bör vara oförändrade och därmed tillämplbara också på skadestånd grundat på produktansvar. I den förestående totalöversynen av ellagen finns utrymme för att närmare överväga utformningen av den samlade skadeståndsregleringen. Vissa synpunkter från bl.a. konsumentverket kan tas upp i detta sammanhang.

3.2 Samordningen med nuvarande skadeståndsregler

Mitt förslag: Den skadelidande skall ha rätt att åberopa annan grund för sin talan i fråga om skador som omfattas av produktansvaret i ellagen.

Utredaren: Överensstämmer med mitt förslag

Remissinstanserna: Ingen crinran

Skälen för mitt förslag: I avsnitt 2.5.1 har berörts hur produktansvaret förhåller sig till andra skadeståndsrettsliga regler. I prop. 1990/91:197 framhålls (s.78f) att någon särskild olägenhet inte följer av att även en annan skadeståndsrettslig speciallagstiftning kan tillämpas på en produktkada. För den skadelidande är det tvärtom en fördel att ha alternativa möjligheter att kräva ersättning för sin skada. Utredaren har föreslagit att produktskadereglerna i ellagen inte skall vara exklusivt tillämpliga. Jag delar denna uppfattning, som har fått stöd av remissinstanserna.

Det nuvarande skadeståndsansvaret gäller skador som orsakas av elektrisk ström från en anläggning och omfattar därmed i princip också skador som orsakas av bristande kvalitet på den elektriska strömmen som sådan. Den valda lösningen innebär att rätt till ersättning för en skada som orsakas av brister i elkvalitet kan finnas enligt flera grunder. I praktiken torde det dock normalt vara förmånligast för den skadelidande att åberopa produktansvaret.

Det grundläggande syftet med produktansvaret är att förbättra skyddet för enskilda konsument. För sakskador utgår ersättning endast när den skadade egendomen används för enskilt ändamål. Ett produktansvar för elektrisk ström som sådan kommer att omfatta även vissa skador, som på grund av begränsningsregeln i 4 § 3 st ellagen hittills varit undantagna från strikt ansvar. Elleverantören blir i dessa fall strikt ansvarig för säkerhetsbrister i den elektriska strömmen som sådan. Personskador torde sällan orsakas av fel på den elektriska strömmen som sådan. Frågan gäller därför främst skador på egendom som används för enskilt bruk.

Både det nuvarande ansvaret och produktansvaret bygger på principen om strikt ansvar. Det nämnda undantaget i 4 § 3 st innebär att strikt ansvar inte gäller för skador i t.ex. bostadslägenheter när ström tillförs elmateriel

som är anslutet till elnätet. Skyddet för bl.a. enskilda blir genom detta undantag svagare genom att vårdlöshet måste visas hos eldistributören. Produktansvaret innebär däremot att strikt ansvar föreligger om det uppkommer skada på en elektrisk apparat för enskilt bruk inom en byggnad på grund av bristande kvalitet på den levererade strömmen.

4. Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har det inom näringsdepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i lagen (1902:71 s.1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

5. Specialmotivering

4 §

I paragrafen har tillagts ett femte stycke vari anges att skadeståndsskyldighet även kan föreligga enligt 4a §.

4 a §

I paragrafen anges förutsättningarna för skadestånd med bestämmelser som har motsvarighet i 1,3 och 5 §§ produktansvarslagen.

De grundläggande frågorna har behandlats i den allmänna motiveringen.

4 b §

I paragrafen anges undantagen från skadeståndsskyldighet motsvarande 8 § produktansvarslagen. I förhållande till utredarens förslag har p.4 om s.k. utvecklingskador tillkommit, se närmare avsnitt 2.2.

7 §

I ett tredje stycke har tillagts att i fråga om jämkning på grund av medvålande från den skadelidandes sida skall tillämpas 6 kap. 1 § skadeståndslagen. Motsvarande gäller övriga produktskador. Någon uttrycklig bestämmelse om detta behövs egentligen inte och saknas i produktansvarslagen. Eftersom frågan dock behandlas i ellagen vad gäller andra skador, har det ansetts lämpligast att för tydlighets skull ta in en uttrycklig bestämmelse.

Som nämndes i den allmänna motiveringen övervägs inom justitiedepartementet efter begäran av riksdagen att beträffande produktansvarslagen eventuellt ändra jämningsreglerna i enlighet med EG-direktivet. Om en sådan ändring görs, bör motsvarande ändring göras i ellagen.

8 §

Första stycket har anpassats till regleringen i skadeståndslagen.

Andra stycket reglerar självrisk för sakskador. En motsvarande bestämmelse finns i 9 § produktansvarslagen.

I paragrafen har tillagts tre stycken om preskription. Dessa motsvarar 11 § produktansvarslagen.

Ikraftträdandebestämmelserna

Lagen träder i kraft samtidigt med produktansvarslagen den 1 januari 1993. På motsvarande sätt som beträffande produktansvarslagen har också medtagits att lagen inte tillämpas om den skadevällande elektriska strömmen satts i omlopp före ikraftträdandet. Att så bör vara fallet är tydligt principiellt sett. Den praktiska betydelsen av regeln torde dock vara mycket liten.

6. Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslaget till lag om ändring i lagen (1902:71 s.1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

7. Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Remissinstanserna: Efter remiss har yttrande över betänkandet, ELSU 91 Förslag till omfattning, organisation och finansiering av det svenska elsäkerhetsarbetet (SOU 1991:94), avgetts av Närings- och teknikutvecklingsverket, Statens elektriska inspektion, Justitiekanslern, Kommerskollegium, Överstyrelsen för civil beredskap, Statens räddningsverk, Statens järnvägar, Banverket, Järnvägsinspektionen, Arbetarskyddsstyrelsen, Boverket, Sprängämnesinspektionen, Statens provningsanstalt, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Konsumentverket, Statens strålskyddsinstitut, Elektriska Arbetsgivareföreningen, Elektriska Installatörsorganisationen, Elektriska Nämnden, Föreningen för Industriell Elteknik, Försäkringsbranschens Serviceaktiebolag, Kraftverksföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Landstingsförbundet, Rejlers Ingenjörer AB, SEMKO AB, Svenska Brandförsvarsföreningen, Svenska Arbetsgivareföreningen, Svenska Elektrikerförbundet, Svenska Elektriska Kommissionen, Svenska Elverksföreningen, Svenska Kommunalarbetareförbundet, Svenska Kommunförbundet, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Sveriges Industriförbund, Sydkraft AB, Vattenfall AB och ÅF-Elteknik AB. Yttrande har även inkommit från Byggtreprenörerna, Riksförbundet Energileverantörerna, Stiftelsen Institutet för Företagsutveckling, Stockholms Energi, Bruno Svensson och Ludvig Wikman.

Förslaget avseende ändringar i ellagen för att därigenom bringa den svenska lagstiftningen inom området i överensstämmelse med EG-direktivets regler om produktansvar bemöts i huvudsak positivt eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *Närings- och teknikutvecklingsverket* pekar på att när det gäller skada på grund av kvalitetsbrist i levererad ström kan problem förutses vid tillämpningen och att innan produktansvar för skador av elektricitet kan börja tillämpas måste i starkströmsföreskrifterna preciseras vad som avses med "så säker el som skäligen kan förväntas". Vidare föreslår verket att den som vill ha ersättning enligt lagens 4 § skall väcka talan inom tre år från skadetillfället. *Konsumentverket* framhåller vikten av att ellagen och produktansvarslagen har samma skyddsnivå. Verket anser vidare att ett solidariskt strikt ansvar bör gälla för leverantör och distributör för skador som drabbat konsumentens person eller egendom och detta bör tydligare framgå av lagen. Bestämmelsen om regress och solidariskt ansvar i ellagen bör övervägas närmare anser verket och betonar även behovet av ett starkare konsumentskydd för elektrisk ström. Verket anser vidare att särskilda omständigheter föreligger för att överväga regler om bevislättnader i fråga om skador genom inverkan av elektrisk ström.

Ett antal remissinstanser framhåller behovet av förtydliganden. *Statens elektriska inspektion* finner således behov av vissa förtydliganden vad beträffar 4 § för att undvika framtida osäkerhet. *Statens järnvägar* anser bl.a. att uttrycket "skäligen kan förväntas" ger utrymme för ett stort mått av godtycke vid tillämpningen. *Rejlers Ingenjörer* menar att formuleringen "sätta den elektriska strömmen i omlopp" är en för elbranschen ny formulering som verkar oklar. *Sydkraft* och *Vattenfall* framför liknande synpunkter. Även *Svenska Elverksföreningen* och *Riksförbundet Energileverantörerna* menar

att vissa begrepp bör definieras. *SEMKO* stöder förslaget att anpassa lagstiftningen för produktansvar för skador orsakade av elektricitet till den europeiska men förutspår problem vid lagens tillämpning på grund av den komplicerade tekniska bakgrunden. *Industriförbundet* efterlyser en total översyn av reglerna för skadeståndsansvaret vid inträffade incidenter med elektricitet samt pekar bl.a. på att det bör finnas en accepterad norm för kvaliteten på elleverans.

Kraftverksföreningen och *Stockholms Energi* anser att produktansvar för skador orsakade av elektricitet bör regleras i produktansvarslagen.

Prop. 1991/92:135
Bilaga 1

Lagrådet

Prop. 1991/92:135

Bilaga 2

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1992-03-17

Närvarande: justitierådet Bengt Rydin, regeringsrådet Stig von Bahr, justitierådet Inger Nyström.

Enligt protokollet vid regerings-samanträde den 12 mars 1992 har regeringen på hemställan av statsrådet Per Westerberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av rättschefen Per Erik Lindeberg.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.